

Regeringens proposition

1981/82: 115

om anslag till Studsvik Energiteknik AB, m. m.

beslutad den 24 februari 1982.

Regeringen förelägger riksdagen vad som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll för den åtgärd eller det ändamål som framgår av föredragandens hemställan.

På regeringens vägnar

THORBJÖRN FÄLLDIN

NILS G. ÅSLING

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen läggs fram förslag om anslag till Studsvik Energiteknik AB för budgetåret 1982/83 med sammanlagt 74,7 milj. kr. Vidare behandlas frågan om samordning och ansvarsfördelning mellan Studsvik Energiteknik AB och AB Asea-Atom.

INDUSTRIDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1982-02-24

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Ullsten, Wikström, Friggebo, Dahlgren, Åsling, Söder, Johansson, Wirtén, Andersson, Boo, Petri, Eliasson, Gustafsson, Elmstedt, Tillander, Ahrland, Molin

Föredragande: statsrådet Åsling

Proposition om anslag till Studsvik Energiteknik AB, m. m.

1 Inledning

Studsvik Energiteknik AB har för budgetåret 1982/83 begärt dels bidrag till löpande verksamhet, forskning och utvecklingsarbete samt företagsutveckling, dels anslag för avveckling av numera avställda forskningsreaktorer m. m.

I prop. 1980/81: 90 angavs (bil. 1 s. 531) att kostnader för sådana kärntekniska resurser som erfordras för det svenska kommersiella kärnenergiprogrammet borde bäras av kärnkraftprogrammet och resursbehovet klarläggas genom överläggningar med kraftföretag och tillsynsmyndigheter. Överläggningar i denna fråga har förts under ledning av industridepartementet med biträde av Studsvik Energiteknik AB.

I prop. 1981/82: 100 (bil. 17 s. 192–193) har regeringen föreslagit riksdagen att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1982/83 beräkna

1. till *Bidrag till verksamheten vid Studsvik Energiteknik AB* ett reservationsanslag av 80 000 000 kr.
2. till *Avveckling av forskningsreaktorn R1* ett reservationsanslag av 10 000 000 kr.

Jag anhåller om att nu få ta upp dessa frågor.

2 Verksamheten vid Studsvik Energiteknik AB

Studsvik Energiteknik AB är statens största samlade resurs för energitekniskt forsknings- och utvecklingsarbete. Bolaget har ca 900 anställda i Studsvik och Nyköping. Inom svenska dotterbolag och delägda bolag,

bl.a. Svensk Drivmedelsteknik AB (tidigare Svensk Metanolutveckling AB) och Alnor Instrument AB, arbetar omkring 60 personer. Närmare redogörelser för bolagets verksamhet m.m. har lämnats i prop. 1977/78: 110 om energiforskning m.m. (s. 96 och s. 163) och i prop. 1979/80: 18 om medelstillskott till Studsvik Energiteknik AB.

Bolagets resultat för verksamhetsåren 1979/80 och 1980/81 framgår av följande sammanställning, vilken baseras på en bearbetning av bolagets redovisade resultaträkning (moderbolaget, milj. kr.).

	1979/80 (resultat)	1980/81 (resultat)
Statsanslag	101,7 ¹	70,2 ²
Övriga intäkter	125,4	169,3
Rörelsens intäkter	227,1	239,5
Rörelsens kostnader	-188,5	-208,6
	38,6	30,9
Avskrivningar	-19,2	-18,3
Personalanpassning	-3,3	-4,7
	16,1	7,9
Finansnetto	0,0	7,4
	16,1	15,3
Medelstillskott, företagsutveckling	15	21
Kostnader för företagsutveckling	-	-6,8
Eftergift av lån	11,1	-
Nedskrivning av anläggningstillgångar	-16,2	-12,3
Reservation för borgensåtagande	-	-2,3
Övrigt	-	0,3
Resultat före bokslutsdispositioner	26,0	15,2

¹ Härav 41,6 under anslaget Medelstillskott till Studsvik Energiteknik AB.

² Härav 17,6 under anslaget Medelstillskott till Studsvik Energiteknik AB.

Studsvikskoncernens balansräkning per den 30 juni 1980 och 1981 visas i följande sammanställning (milj. kr.)

	1980-06-30	1981-06-30
Tillgångar		
Omsättningstillgångar	149,5	203,3
Anläggningstillgångar	126,2	132,9
	275,7	336,2
Skulder och eget kapital		
Kortfristiga skulder	115,2	162,0
Långfristiga skulder	58,6	59,9
Obeskattade reserver	58,2	51,3
Minoritetsintresse	4,7	3,0
Aktiekapital och reservfond	30,0	40,0 ¹
Balanserat resultat	-5,3	-1,0
Årets resultat	14,3	21,0
	275,7	336,2

¹ Härav bunden reserv 10 milj. kr.

R2-reaktorn i Studsvik togs i drift år 1960. Den är i huvudsak en materialprovningsreaktor men utnyttjas också för bl. a. industriell neutronbestrålning och för reaktorkemiska experiment samt som neutronkälla för allmänna forskningsändamål. I Studsvik finns också ett avancerat bränslelaboratorium som medger arbete med mycket starkt radioaktiva prover, t. ex. bestrålade preparat. I Studsvik har under de senaste åren också med stöd från bl. a. nämnden för energiproduktionsforskning byggts upp betydande resurser inom områdena förbrännings- och förgasningsteknik. En fastbränslepanna med s. k. snabb fluidiserande bädd är under igångkörning. En förgasningsreaktor för försök med biomassa och torv kommer att tas i bruk hösten 1982.

Studsvik Energiteknik AB

I sin anslagsframställning för budgetåret 1982/83 redovisar Studsvik Energiteknik AB att planerna för bolagets ekonomiska rekonstruktion under tvåårsperioden 1979/80–1980/81 (jfr prop. 1979/80: 18 och prop. 1980/81: 90 bil. 1 s. 523) har uppfyllts. De ekonomiska målen har i vissa delar överträffats. Under den kommande treårsperioden vill Studsvik Energiteknik AB fortsätta att konsolidera verksamheten enligt tidigare fastlagda principer. Bolaget har anpassat organisationen till de krav verksamhetsinriktningen ställer genom en strikt uppdelning i resultatenheter. Avsikten med detta är bl. a. att bättre kunna analysera och styra lönsamhetsutvecklingen i bolaget.

Inom divisionen för *kärnteknik* bedrivs verksamhet inom områdena bränsle-, avfalls-, reaktor- och säkerhetsteknik.

Bolaget påpekar att de kommersiella intäkterna nu svarar för en väsentlig del av den totala finansieringen av de kärntekniska basresurserna. Satsningar på verksamhet utanför kärnkraftbranschen har också gett ett gynnsamt resultat. Förutsättningar finns för en betydande volymökning, men för detta krävs kompletterande investeringar.

Bolaget eftersträvar att genom en nära samverkan med kärnkraftindustrin utveckla och anpassa sina resurser till gällande behov. Bolaget bedömer det också nödvändigt att ytterligare öka andelen exportintäkter genom en ökad satsning på den internationella marknaden. Bl. a. pekar bolaget på möjligheten att medverka i det internationella fusionsforskningsarbetet.

Studsvik Energiteknik AB beräknar i sin framställning medelsbehovet för budgetåret 1982/83 till 35 milj. kr. Beräkningarna baseras på planer enligt vilka – vid utgången av treårsperioden 1982/85 – de tunga kärntekniska resurserna finansieras med dels löpande intäkter av kommersiella tjänster, dels en ersättning för forskningsverksamheten vid R2- och R2-0-reaktorerna. Under en övergångsperiod kvarstår därutöver enligt bolaget ett behov av driftbidrag vilket elimineras efter hand som R2 beläggs med nya uppdrag till full betalning.

Biblioteket i Studsvik är ett centralt specialbibliotek för energiteknik och svarar för insamling och inmatning av nationellt material till ett flertal internationella informationssystem. Den nationella delen utgör en dominerande del av bibliotekets totala verksamhet. Medelsbehovet för budgetåret 1982/83 beräknas av bolaget till 4,4 milj. kr.

Bolaget begär 5 milj. kr. för budgetåret 1982/83 för *lokaliseringsbetingade kostnader*. Huvuddelen av dessa är utgifter för busstransporter av de anställda, som inte kan utnyttja allmänna samfärdsmedel.

För *energiirelaterad grundforskning* har Studsvik Energiteknik AB begärt 4 milj. kr. Denna fråga tog jag upp vid min anmälan till 1982 års budgetproposition av anslaget F 13. Energiforskning (prop. 1981/82: 100 bil. 17 s. 187). Härutöver begär bolaget 2 milj. kr. i syfte att etablera kunskap på speciella områden där en vetenskaplig bas är nödvändig för bolagets vidareutveckling av avancerade tekniska projekt.

Bolaget utnyttjar i betydande omfattning kompetens och resurser i *branschsamarbete*. Speciellt har resurserna inom teknikområdena bränsleteknik, materialprovning och processkemi visat sig vara intressanta tillgångar för en mångfald industriella tillämpningar. Insatsen har nu breddats från kärnteknisk utveckling till branschforskningsarbete kring bl. a. korrosion, termostabila plaster och fjärrvärmeteknik.

Studsvik Energiteknik AB föreslår en fortsatt satsning på branschriktad forskning och utveckling och äskar för budgetåret 1982/83 anslag om 25 milj. kr.

För att möjliggöra en etablering av bolaget på den industriella marknaden begär Studsvik Energiteknik AB vidare ett särskilt kapitaltillskott för *företagsutveckling* med 10 milj. kr.

Bolagets beräkning av anslagsbehov under anslaget Bidrag till verksamheten vid Studsvik Energiteknik AB för budgetåret 1982/83 framgår av följande tabell (milj. kr.).

	1982/83
<i>Löpande verksamhet</i>	
Kärnteknik	35
Lokaliseringsbetingade kostnader	5
Bibliotek	4,4
	44,4
<i>Forskning och samarbete</i>	
Grundforskning	2
Branschriktad forskning och utveckling	25
	27
<i>Företagsutveckling</i>	10
Totalt	81,4

Föredraganden

Inom Studsvik Energiteknik AB, tidigare AB Atomenergi, har under lång tid byggts upp en omfattande kompetens inom kärnenergitekniken. I takt med att tyngdpunkten inom området har förskjutits från forskningsinsatser över utvecklingsarbete till konstruktion, leverans och drift av anläggningar har bolagets resurser successivt kommit att anpassas till ändrade förutsättningar. En viktig milstolpe i detta sammanhang utgörs av bildandet år 1969 av det av staten och ASEA AB till lika delar ägda AB Asea-Atom. Till detta företag överfördes huvuddelen av dåvarande Atomenergis resurser för tillverkning av kärnbränsle. Asea-Atom kom också att på andra områden överta eller rekrytera personal från AB Atomenergi. Under senare delen av 1970-talet och under åren 1980–1981 har Studsvik Energiteknik AB genomfört en betydande koncentration av sin kärntekniska verksamhet. Den omfattar nu väsentligen följande områden:

- kärnbränsleteknik
- avfallsteknik
- reaktor- och säkerhetsteknik

Från att tidigare ha varit helt anslagsfinansierad har verksamheten successivt ökat sin andel av kommersiellt förvärvade intäkter från uppdrag och tjänster. De internationella uppdragen har dessutom kommit att inta en betydelsefull roll i marknadsbildningen. Samtidigt har bolaget i enlighet med statsmakternas intentioner (jfr bl. a. prop. 1977/78: 110 s. 164, NU 1977/78: 68, rskr 1977/78: 341 och prop. 1979/80: 18, NU 1979/80: 7, rskr 1979/80: 40) gjort betydande satsningar utanför kärnenergiområdet, främst på kolteknik, förbrännings- och förgasningsteknik samt solenergiteknik.

Bolagets ekonomiska situation har varit problemfylld. För att möjliggöra en genomgripande ekonomisk rekonstruktion har staten lämnat bolaget betydande kapitaltillskott under budgetåren 1979/80 och 1980/81 (prop. 1979/80: 18, NU 1979/80: 7, rskr 1979/80: 40). De planer för omstrukturering, rationalisering och andra resultatförbättringar som låg till grund för dessa medelstillskott har i huvudsak uppfyllts eller överträffats. Satsningarna på företagsutveckling har hittills genomförts eller påbörjats i form av kompetensuppbyggnad och vissa projekt för utveckling av ny teknik. De anvisade medlen har hittills endast delvis förbrukats. Det är ännu för tidigt att utvärdera resultatet av dessa åtgärder.

Studsvik Energiteknik AB har i sin anslagsframställning hösten 1981 redovisat förslag om anslag till den löpande verksamheten under de närmaste tre åren som ligger klart lägre än anslaget för innevarande budgetår. Behov av anslagsmedel kvarstår dock för att bolaget skall kunna vidmakthålla driften av R2-reaktorn i Studsvik.

En särskild förhandlingsman har biträtt i industridepartementet i förhandlingar med kärnkraftproducenterna, tillsynsmyndigheterna inom kärnenergiområdet samt AB Asea-Atom om den fortsatta finansieringen av verksamheten vid R2-reaktorn och det s. k. bränslelaboratoriet i Studsvik.

vik. Härvid har kraftföretagen förklarat sig beredda att under en treårsperiod inom ramen för ett avtal med Studsvik Energiteknik AB bidra till verksamheten vid bränslelaboratoriet på ett sådant sätt att det enligt bolaget inte kvarstår något ytterligare behov av statsbidrag för ändamålet. Något motsvarande åtagande vad gäller driften av R2-reaktorn har emellertid inte kunnat uppnås, varken från kraftföretagen, tillsynsmyndigheterna eller Asea-Atom. Asea-Atom har emellertid starkt framhållit sitt önskemål att åtminstone under viss ytterligare tid kunna utnyttja R2-reaktorn för bränsleprovning.

I samband med de överläggningar som har förts i dessa frågor har också berörts sambandet mellan olika kärntekniska resurser i Studsvik. Det ömsesidiga beroendet mellan reaktordriften och verksamheten vid bränslelaboratoriet bedöms vara mycket starkt. Kärnbränslebestrålningar i reaktorn måste följas av analys och utvärdering i bränslelaboratoriet. Om reaktorverksamheten avvecklas bortfaller huvuddelen av den nuvarande beläggningen vid bränslelaboratoriet, vilket dels leder till höjda kostnader för kvarvarande verksamhet, dels på viss sikt anses medföra en kraftig kompetensnedgång och därigenom en ytterligare minskad beläggning och användbarhet. En sådan utveckling för de tunga kärntekniska resurserna skulle få kraftiga återverkningar även på övrig kärnteknisk verksamhet i Studsvik. Studsvik Energiteknik AB har därför gjort bedömningen att en avveckling av R2-driften bör föranleda en omprövning av förutsättningarna för huvuddelen av verksamheten i Studsvik.

En avveckling av R2-reaktorn har i dagsläget beräknats kosta ca 200 milj. kr. Om emellertid detta får till följd att även annan verksamhet i betydande omfattning behöver flyttas eller avvecklas har kostnaderna bedömts öka kraftigt.

Jag vill i sammanhanget erinra om att statens kärnkraftsinspektion (SKI) i yttrande den 26 november 1981 av säkerhetsskäl avstyrkte en ansökan från Studsvik Energiteknik AB om fortsatt koncession för drift av R2-reaktorn för tiden fr. o. m. den 1 januari 1982. Motivet härför var de risker som bedöms vara förknippade med att reaktortanken har utsatts för s. k. neutronförsprödning, vilken har påverkat dess hållfasthetsegenskaper. Regeringen har i beslut den 17 december 1981 följt SKI:s yttrande och meddelat koncession enligt atomenergilagen (1956:306, ändrad senast 1978:281) endast för innehav men ej för drift av R2-reaktorn från årsskiftet 1981-82.

Studsvik Energiteknik AB har nyligen till SKI inkommit med förnyad ansökan om koncession för drift av reaktorn med nuvarande reaktortank intill utgången av juni 1984 och därvid bl. a. redovisat reviderade och mer preciserade beräkningar av reaktortankens egenskaper samt ett antal åtgärder som bolaget avser vidta för att skapa erforderlig säkerhet. Bolaget avser att efter utgången av den nu begärda tiden för drifttillstånd byta ut den befintliga reaktortanken mot en nytillverkad tank. Frågan om förnyat drifttillstånd prövas f. n. av SKI som har att med sitt yttrande överlämna

bolagets koncessionsansökan till regeringen för avgörande. Regeringen bör inte nu föregripa den prövning av bolagets förnyade koncessionsansökan som skall ske. Denna måste ske på grundval av den redovisning av säkerheten vid drift av reaktorn som kommer att läggas fram.

Enligt bolagets bedömningar skulle det vara möjligt att med de åtgärder som föreslås återuppta reaktordriften under våren 1982. Bolaget förutser i sin delårsrapport att resultatet för hela verksamhetsåret 1981/82 – trots resultatbortfallet till följd av det relativt korta driftavbrott som då uppkommer – skall bli bättre än föregående år. Något ytterligare behov av anslag skulle då ej uppstå. Jag vill härvid påminna om vad som angavs i 1981 års energipolitiska proposition (prop. 1980/81: 90 bil. 1 s. 531, NU 1980/81: 60, rskr 1980/81: 381) att kostnaderna för sådana resurser som erfordras för det kommersiella kärnenergiprogrammet bör bäras av kärnkraftprogrammet.

Om bolaget inte kan återuppta reaktordriften utan att installera ny reaktortank blir det erforderliga driftuppehållet så långt att det får omfattande ekonomiska konsekvenser. En avveckling av reaktorverksamheten framstår då som ett förstahandsalternativ.

Innan jag strax redovisar mina närmare överväganden beträffande verksamheten vid Studsvik Energiteknik AB vill jag också åter erinra om att staten är hälftenägare till AB Asea-Atom, vars verksamhet i huvudsak omfattar leveranser av kärnreaktorer och tillverkning av kärnbränsle. Till grund för detta bolags verksamhet ligger ett konsortialavtal mellan staten och ASEA AB, vilket i sina huvuddelar har godkänts av riksdagen (prop. 1968: 169, SU 1968: 199, rsk. 1968: 408 och prop. 1979/80: 14, NU 1979/80: 7, rskr 1979/80: 57). I avtalet finns en avsiktsdeklaration från parterna att samarbeta (genom Asea-Atom) i syfte att bedriva en självständig, konkurrenskraftig och lönsam industriell verksamhet på kärnkraftsområdet. Avtalet lägger i sin beskrivning av Asea-Atoms verksamhetsområde och i uppläggningsen i övrigt grunden för en viss om än ej entydig arbetsfördelning mellan Asea-Atom och (numera) Studsvik Energiteknik AB. Den svenska marknaden för den typ av tjänster och leveranser som främst Asea-Atom marknadsför kan förväntas krympa. På vissa marknadsavsnitt kan Asea-Atom och Studsvik Energiteknik AB komma att bli konkurrenter. Det kan ej heller uteslutas att företagens ansträngningar att etablera sig på icke-kärntechniska områden i vissa fall kan leda till liknande intressekollisioner.

Mot denna bakgrund har jag funnit att staten som ägare resp. delägare i de två berörda företagen bör ta initiativ till överläggningar om samordning och arbetsfördelning inom området. Därvid får även den framtida verksamheten vid R2-reaktorn prövas. I avvaktan på resultatet härav bör anslaget till Studsvik Energiteknik AB för budgetåret 1982/83 beräknas med utgångspunkt från hittills tillämpad praxis. Vid medelsberäkningen bör dock hänsyn tas till de medel som bolaget beräknas få tillgång till för driften av bränslelaboratoriet genom ett avtal med kärnkraftföretagen.

Jag förordar att regeringen bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag nu har anfört om verksamheten vid Studsvik Energiteknik AB och om frågan om samordning och arbetsfördelning inom det kärntekniska området.

3 Anslagsfrågor för budgetåret 1982/83

F 14. Bidrag till verksamheten vid Studsvik Energiteknik AB

1980/81 Utgift	47 000 000
1981/82 Anslag	80 000 000
1982/83 Förslag	58 200 000

Föredraganden

Jag beräknar mot bakgrund av vad jag nyss har anfört medelsbehovet för budgetåret 1982/83 på följande sätt (milj. kr.):

Bidrag till drift av R2-reaktorn	27
Täckning av lokaliseringsbetingade kostnader	5
Bidrag till drift av Studsviks bibliotek	4,2
Medel för forsknings- och utvecklingsarbete	22
	58,2

Anslaget bör således föras upp med 58,2 milj. kr. Det bör ankomma på regeringen att meddela de särskilda föreskrifter som kan komma att erfordras för anslaget.

F 15. Avveckling av forskningsreaktorer m. m.

1981/82 Anslag	¹ 10 000 000
1982/83 Förslag	16 500 000

¹ Anslaget Avveckling av forskningsreaktorn R1.

Studsvik Energiteknik AB beviljades för budgetåret 1981/82 ett anslag om 10 milj. kr. för avveckling av forskningsreaktorn R1 (prop. 1980/81: 90 bil. 1 s. 535–536, NU 1980/81: 60, rskr 1980/81: 381). Avvecklingsarbetet beräknades av bolaget preliminärt till ca två år.

Studsvik Energiteknik AB

Bolaget redovisar att avvecklingsarbetet har startat planenligt. Nedläggningen beräknas vara avslutad våren 1983. Därefter kan viss kvarstående avfallsbehandling i Studsvik behöva ske.

De uppdaterade kostnadsberäkningarna visar på ett jämfört med föregående års kalkyl oförändrat totalt medelsbehov. För avvecklingsarbetet

under budgetåret 1982/83 hemställer bolaget om ett anslag på 15 milj. kr. I detta belopp ingår kostnaderna för mellanlagring av avfallet i Studsvik under de närmaste åren. Kostnaderna för vidare lagring i Studsvik, sedan avfallsanläggningarna har moderniserats, samt för eventuell borttransport och slutlig förvaring kan f. n. inte preciseras.

Bolaget har vidare begärt att i samband med att en avvecklingsorganisation nu har etablerats också få disponera medel för projektering av avveckling av forskningsreaktorerna R0 och KRITZ i Studsvik samt för vissa andra avvecklingsåtgärder. För detta ändamål begär bolaget för budgetåret 1982/83 anslag med 1,5 milj. kr.

Föredraganden

Studsviks kostnadsberäkningar visar på ett jämfört med föregående års kalkyl oförändrat totalt medelsbehov för det nu påbörjade arbetet med avvecklingen av R1-reaktorn. För budgetåret 1982/83 bör för ändamålet således anvisas 15 milj. kr. Det ankommer på regeringen att meddela erforderliga föreskrifter om granskning av bolagets kostnadsredovisning i sammanhanget.

Bolaget har vidare hemställt om medel för ytterligare avvecklingsinsatser. Jag förordar att medel härför får utgå med det belopp, 1,5 milj. kr., som bolaget har begärt under samma anslag som medlen för avvecklingen av R1-reaktorn. Jag förordar att anslagsbenämningen till följd härav ändras. Under ett nytt anslag, Avveckling av forskningsreaktorer m. m., bör därför för budgetåret 1982/83 föras upp ($15+1,5=$) 16,5 milj. kr. Den behållning som vid utgången av juni 1982 kan finnas på det nuvarande reservationsanslaget Avveckling av forskningsreaktorn R1 bör föras över till detta anslag.

4 Hemställan

Jag hemställer att regeringen

dels bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag har anfört om verksamheten vid Studsvik Energiteknik AB och om frågan om industriella strukturåtgärder vad gäller detta bolag och AB Asea-Atom,

dels föreslår riksdagen att

1. till *Bidrag till verksamheten vid Studsvik Energiteknik AB* för budgetåret 1982/83 anvisa ett reservationsanslag av 58 200 000 kr.,
2. till *Avveckling av forskningsreaktorer m. m.* för budgetåret 1982/83 anvisa ett reservationsanslag av 16 500 000 kr.

5 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition förelägga riksdagen vad föredraganden har anfört för den åtgärd eller det ändamål som framgår av föredragandens hemställan.

